

פרשת ויצא

מחודש

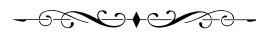
פירושים על "וילך חרנה"

וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּעֵר שְׁבַע וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה: (בראשית כה, י)

וַיֵּצֵא יַעֲקֹב וְגו'. טעם שלא הספיק בהודעת הליכתו בפרשה הקודמת, דכתיב (פס' ז) **וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב וְגו' וַיֵּלֶךְ וְגו'**, להודיע אשך פגע בדרך קודם הגיעו למחוז חפצו, וללד שהפסיק בענין, חזר לומר **וַיֵּצֵא וְגו'**. אלא כריך לדעת למה הוּכַח לומר **וַיֵּלֶךְ וְגו'**, ומה גם שפגיעתו במקום היתה קודם הגיעו לחרן, ולא היה לו להקדים המאוחר. עוד למה אמר **חֲרָנָה** ולא אמר לחרן, והגם שאמרו ז"ל (יבמות יג:) כל תיבה וכו', עם כל זה יכוין הכתוב על דבר בשנותו לפעמים:

אבן התורה תכוין לסדר כל מה שעבר על יעקב מעת נאחז. וזה תחלה לדבר **וַיֵּצֵא יַעֲקֹב וְגו'**, פירוש לא עשה אלא יציאה, ולא הוּכַח ללכת ברגליו, וההולך הוא **חֲרָנָה**, והוא אומרו **וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה** פירוש, חרנה הוא שהלך ממקומו להקביל פני יעקב: **עוד ירמוז**, להודיע כי כשיצא יעקב מבאר שבע, חקף הלך חזונו של עשו, והוא אומרו **וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה**:

וַיִּדְבְּרֵיהֶם ז"ל (ספר הישר) ששלח עשו אליפז אחיו וכו', יראה באומרו **וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה** לרמוז על הליכת אליפז אחיו בחרון. ואולי כי לזה סמך לדבר **וַיַּפְּגַע בַּמִּקְוֶה**, לרמוז כי ראה עצמו בלעז, והולך לתפלה:

חלום יעקב הוא נביאות, ולא חלום גרידא

וַיַּחְלֹם וַהֲנֵה סֹלֶם מֵצֵב אֲרֻצָּה וְרֹאשׁוֹ מִגִּיעַ הַשָּׁמַיְמָה וַהֲנֵה מִלֵּאכֵי אֱלֹהִים עֲלֵיהֶם וַיִּרְדּוּ בּוֹ: וַהֲנֵה יְיָ נֹצֵב עָלָיו וְגו': (כה, יג-יז)

וַיַּחְלֹם וַהֲנֵה וְגו'. טעם אומרו **וַהֲנֵה**. להיות שאין החלום מוחלט בבחינת האדק, כי חלומות שוא הם (עי' זכרי' י ב), גם שעל כל פנים יהיה בהם תנן (עיי' ברכות נה), כי הם במראה השעמום. לזה אמר **וַהֲנֵה**, פירוש כי הדברים בלא שעמום ודמיונות, אלא כל דבר נגלה אצלו ומבואר פִּיּוּס יָחִיד (ע"פ תהלים קלט יב), ואין זה דומה לשאר החלומות שרואה דבר ואינו מחליט בראייתו מה

כל הברכות בזכות הצדיקים ובזכות ישראל

וַהֲנֵה זֶרַעַךְ פֶּעֶפֶר הָאָרֶץ וּפְרֻצָּתָּהּ יִמָּה וְקִדְמָהּ וְצִפְנָהּ וְנִגְבָּהּ וְנִבְרָכוּ בְךָ כָּל מְשֻׁפָּחַת הָאָדָמָה וּבְזֶרְעָךְ: (כה, יז)

ואומרו ובזרעך, שכל זמן שהיה בית המקדש קיים היתה ברכת שבעים אומות וקיומם באמצעות ישראל, שהיו מקריבין שבעים פרים בחג (סוכה נה), ובגליות גם כן קיום האומות וסמיכתם היא ישראל, דכתיב (שה"ש ח ו) **שָׁמְנִי נִטְרָה אֶת הַכֶּרְמִים וְגו'**:

ונברכו בך כל משפחות וגו'. שכן מצינו בארס שנתברכו בו, כאומרו ז"ל **שם** (בר"ע ע יט) וזה לשונו: שקודם צא יעקב היו מדוחקים למים, וכיון שבא [האדק הזה] נתברכו במים. וכן גם כן במארים מעת שירד נתבטלה גזירת הרעב, ונתברכו לרגלו (תוספתא סוטה פ"ה ה):

וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיְלֶךְ חֲרָנָה: וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיֵּלֶן שָׁם בִּי בַּאֲשֶׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאֲבָנֵי הַמָּקוֹם וַיִּשֶׂם מִרְאשֵׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא: וַיַּחֲלֶם וַהֲנִיחַ סֶלֶם מִצֵּב אֲרֻצָּה וְרָאשׁוֹ מוֹגִיעַ הַשְּׁמִימָה וַהֲנִיחַ מִלֵּאכָבִי אֱלֹהִים עֲלִים וַיִּרְדִּים בּוֹ: וַהֲנִיחַ יְיָ נֹצֵב עָלָיו וַיֹּאמֶר אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵי אֲבֹרָהֶם אֲבִירָה וְגו': (כח, י-ג)

הארץ בית מועד לכל חי (ע"פ איוב ל כג), ואחר כל התנאים הללו, מובטח הוא שינצל היצר הרע:

המתגבר על היצה"ר יזכה למדרגות נבואה

ומעתה מבשרו הכתוב שיהיה ראוי לענף מענפי הנבואה, שיגלה ה' אליו בחלוש ידבר בו, ולא ולמד חלומותיו של רבי אלעזר בן ערך המובאים בספר הזהר (ח"א קלט: ובז"ח לך כה). והסולס הוא סוד נפש אדם, ולהיות שצנאית נפש מאדם בשוכבו, לא תעקר בהחלט מגופו של אדם אלא חלק ממנה בגוף, והוא אומרו **מוצב ארצה** וחלק **מוגיע השמימה**, והעד על זה, כשיהיה האדם יסן יקיץ על ידי התנועות הגוף היסן, ואם נפש האדם נפרדה והלכה לה לא תרגיש בהתנועות הגוף, אלא ודאי כי **מוצבת ארצה וראשה מוגיע השמימה**, פירוש שאין מפסיק בינה ובין השמים, כיון שיצר הרע באדם חין, תגיע הנשמה לשמים:

ואומרו **מלאכי אלהים עולים וגו'**, ירמוז אל בחינת מעשים טובים אשר ישתדל אדם בעולם הזה, ויעלה באמצעותה אורות עליונים בשורש נשמתו, והם נקראים דבריהם ז"ל (זהר ח"א יח). 'מיין נוקבין', להם יקרא **מלאכי אלהים**, וכן הוא במשנת חסידים (אבות פ"ד מ"ג) 'העושה מלוא אחת קנה לו פרקליט אחד'. ובעלות אלו יקדו מיין דבורין, כי בהתעוררות התחתונים יתעוררו מים העליונים להשפיע אורות נוראים בסוד נשמתו, והוא אומרו **ויורדים בו**:

ואומרו **והנה ה' נצב**, פירוש שממדרגה זו יעלה לנבואה עצמה, ולא בחלוש ידבר בו, אלא תגלה עליו השכינה, ולזה תמצא שאמרו ז"ל (רמב"ם הל' תשובה פ"ה ה"ב) על ישראל שלא הושלל אחד מהם מהנבואה, וכולן מוכשרים לדבר זה:

הנבואה צריכה הכנה

וַיִּיקֶן וְגו' אֲבִן וְגו' וַאֲנָבִי וְגו'. לָרִיד לָדַעַת כּוֹנֵת

תמיד יותר מכל המקומות, ואשר לזה ראה ה' לדבר אחר שם מדי עוברו שמה. ואמר **ואנבי לא ידעתי** קודם טעם הדבר, כי אם היה יודע היה מכין עצמו לנבואה, כי הנבואה צריכה הכנה כידוע. ואפשר אם היה מכין עצמו היה מתנבא בהקיץ ולא בִּחְלוֹשׁ יִדְבֵּר בוֹ (ע"פ במדבר יב ו), ולזה מתאונן על מה שלא השכיל על דבר. ורש"י ז"ל פירש 'ואם ידעתי לא יסנתי במקום קדוש' ע"כ, ואם לזה לדבר נחמין, נאמר אליו ואם לא יסנת לא היית חולם חלוש נבואי בכל ההבטחות, ובהכרח להשלים הכונה במה שפירשתי:

השם אלוקים משפיע יראת ה'

וַיִּירָא וַיֹּאמֶר מַה נִּרְאָה הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה בִּי אִם בֵּית אֱלֹהִים וְזֶה שְׁעַר הַשְּׁמַיִם: (כח, יז)

פניני וחייושי אור החיים הק'

קמצותו של לבן

וַיֹּאמְרוּ שְׁלוֹם וְהִנֵּה רַחֵל בְּתוֹ פָּאָה עִם הַצֹּאֵן: (כט, ו). או אפשר, שכוונתם להודיע ליעקב כי לבן כילי הוא בממונו, ומזלזל בעצמו שתראה לו צאנו בתו היקרה, ומזה יקיש לדעת את האיש ומועשהו:

אהבת יעקב לרחל - לא מחמת היופי

וַיֹּאֲהֵב יַעֲקֹב אֶת רַחֵל (כט, יח). פירוש לא לצד יופיה, אלא לצד מה שרחל בת זוגו:

יעקב פחד מקללת רחל ע"ע

וַיַּחַר אָף יַעֲקֹב בְּרַחֵל וְגו' (כ, ז). הטעם, לפי שהוציאה מפיה דבר קללה שאמרה (פס' ח) **מתה אנכי**, ודברי הצדיקים אפילו בסדר זה יעשו **רושם**, וצא ולמד (כ"ד ע"ד ז) ממה שקלל הוא על תנאי וכו', לזה חרה אפו. ולזה דקדק לומר **ברחל**, פירוש בשבילה, גם לפי שאמרה (סס) **הבה לי וגו'** ולא אמרה **התפלל עלי**:

כח התפילה

וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת רַחֵל וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים וְגו' (כ, כג). מגיד הכתוב כי הגם שעלה זכרונה לפניו, עוד הוצרכה לתפלה, כאומרו **וישמע אליה וגו'**:

יאמר עליו 'אלהי יעקב', והוא אומרו **לי לאלהים** פירוש **לי** בייחוד. ודבר גדול דבר יעקב בזה, ותמלא שכן היה דכתיב (להלן ג) וַיִּקְרָא לוֹ יָאֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, ואחר כך שלם נדרו אשר נדר לעשות **אבן הזאת** (סס לה יד):

וַיִּירָא וַיֹּאמֶר וְגו'. פירוש הרגיש בלבו שהיה ירא מעלמו, ואמר כמה מורא במקום הזה, ונתן טעם באומרו **אין זה בי אם בית אלהים**, דקדק לומר שם אלהים, כי הוא מקור המורא, דכתיב (קהלת ג יד) וְהָאֱלֹהִים עֹשֶׂה שְׂקָרוֹ וְגו', ודבר ידוע כי שם אלהים יפחיד לבב אנוש. ואומרו **זוה שער וגו'**, פירוש מקום המכוון כנגדו למעלה הוא **שער השמים**, ולזה אמר פעם שנית **זוה**:

עוד נחווין לתת טעם למעלת המקום שנתנה למעלה, **אין זה בי אם בית אלהים**, אשר קדמה אליו הידיעה כי בחר לו יה בית לשכון שמה, ואמר כי הוא זה המקום. והוכיח עוד כי הוא זה בית הבחירה, כאומרו **זוה שער השמים** כי ראה שהיו **מלאכים עולים ויורדים**, וקדמה הידיעה אללו כי המקום המקודש הוא מכוון כנגד שער השמים:

בקשת יעקב - שתתיחד עליו שם ה'

וַיִּשְׁבְּתִי בְּשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי וְהָיָה יְיָ לִי לְאֱלֹהִים: וְהָאֲבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר שָׂמֵתִי מִצְבֵּה יְהוָה בֵּית אֱלֹהִים וְגו' (כח, כח-כג)

והיה ה' לי לאלהים. ועד עתה אינו לאלהים חס ושלום. ורס"י ז"ל פירש שלא ימלא פסול בזרעו (ספרי דברים ו ד), ואין אני יודע היכן רמזו דבר זה באומרו **והיה וגו'**. ועוד הבטחה זו תמיד היא תלויה ועומדת, ואימתי יהיה קץ הגבול לעשות האבן מצבה. והנכון הוא שנתכוון לומר שיתיחד אליו שם ה' לאלהים, כדרך שנתיחד על אבותיו 'אלהי אברהם' 'אלהי יצחק' (פסוק יג), גם

גודל קדושת יעקב אבינו

וַיְהִי בַּעֲרֵב וַיִּקָּח אֶת יֵלָה בְּתוֹ וַיֵּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו וַיֵּבֵא אֱלֹהִים: (כט, כג)

לפניו, ושם עמד לבן עד סמוך לביאתו אליה, להמעיט לו זמן ההכרה:

ויבא אליה. טעם שלא הרגיש בה, הוא לחששת לדיק וישר ונאמן רוח, לבד יכשל במכשול האנושי, אשר יתאו תאוה קודם קרוב אליה, ויטיפו ממנו כאכזרי טומאה קודם התחלת מראה. ומי לנו גדול מיעקב אבינו עדות לו בתורה (להלן מט ג) רָאשִׁית אוֹנִי, ועיין מה שכתבנו שם, אשר על כן הרחיק הראות בה, ותיכף ומיד בא אליה לשמור חומו כל יחלל בריתו ברית קודש, וגם אחר גמר ביאה לא הכיר בה, כי כיבה הנרות כמשפט לאוהבי שמו (א"ח ס"י ר"מ) עד אור הבוקר:

ויהי בערב וגו'. עער גדול גרם בהטעת הדיוק, וגרם פיזור תוקף הקדושה, ולא ולמד (זהר ח"א קעו). כי זה סיבה שנתקרה קדושת הבכור אשר בו יתקבצו מלכות וכהונה וְשָׁקֵל כפול בירוקה, ולכך המעשה - שחשד יעקב ברחל ועשה פעולתו בלילה, נתפזרו בחינות הקדושה ותחלש גבורת הקודש:

ויקח את לאה. אולי שלא ראתה לרמות יעקב ולקחה בעל כרחיה, או בריווי דברים. וזולת זה לא היה צריך לומר אלא 'ויבא לאה בתו אליו': **ויבא אותה**. הערים להביאה בידו, ולא מסרה לא לשלוחי האב ולא לשלוחי הבעל, כדי שלא יהיה לו זמן להכיר בה קודם, והביאה בידו, ואין מהמוסר לחתן להזדמן

עיקר הקפדת הצדיקים על מה שנכשלים ברוחניות

וַיְהִי בַּבֹּקֶר וְהִנֵּה הוּא יֹאֵה וַיֹּאמֶר אֶל לָבֵן מַה זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי הֲלֹא בְּרַחֵל עִבְדָּתִי עִמָּךְ וְלָמָּה רַבִּיתָנִי: (כט, כה)

ז"ל (כ"ד ע"י טו) שהיו אנשי המקום מרננים בלילה ואומרים היא לאה, ובבוקר הכיר הדיבור ההוא שהעירוהו אנשי המקום כי לאה היתה. גם ידויק תיבת **והנה** על נכון:

ויהי בבקר. טעם אומרו לשון עער, יגיד על אשר נאטער אורו לדיק על מניעת רחל ממנו: **והנה הוא לאה**. טעם שכתב **הוא** בוא"ו, לרמוז דכריהם

מה זאת עשית וגו'. לריך לדעת כוונתו בקבלנות **מה זאת**, ואם על הרמאות, הרי הוא אומר **ולמה רמיתני**, זה יגיד כי לבד הרמאות קדם לו עוד דבר מגונה: **אבן יעקב** יקבול על שני דברים, האחד על המעשה שנתן לו לזה במקום רחל, והשני שעשה הדבר בדרך רמאות. ומגלה דעו

בזה שלא היה מקפיד כל כך אם לא היה עושה רמאות זה והיה עובר עליו הדרך באלמות ורשע ממה שעשה לו הרימוי. וטעם הקפדתו, לכך מה שיאכל לו מזה בטעותו שנתכוון אל רחל והיתה לאה, ויאלץ מזה דברים בלתי הגונים וכמו שפירשתי בפסוק (כג) ויהי צערך, והלדיקים יקפידו למה שטועג אל הרוחניות ביותר:

הריבוי לא המעיטה האהבה

ויבא גם אל רחל ויאהב גם את רחל מלאה ויעבד עמו עוד שבע שנים אחרות: (כט, ז)

ויבא גם אל רחל. טעם אומרו גם שתי פעמים, ואולי שיכוין לרבות שבה בתוספת קביעות אכלה, והוא אומרם ז"ל (בר"ר כח 7) שהיתה מטתו בקביעות אכל רחל, ולזה אמר **ויבא גם אל רחל:** ואומרו **ויאהב גם את רחל**, פירוש מלבד תוספת האמור, עוד הוסיף לה שאהבה יותר מלאה. ותמלא כי כפי הטבע

ההתמדה תמעיט האהבה, וכמו שאמר הכתוב (משלי כה יז) פן יצטרע ויגנח, וההרחקה תוליד התאוה, והוא סוד מים גנובים ימקדו (שם ט יז), ולזה רמז הכתוב באומרו **ויבא גם אל רחל** בתוספת קביעות, ואף על פי כן גם אהב אותה ולא נתמעטה האהבה מלד זה, הגם שהיה מתמיד אכלה ולא אכל לאה. ושיעור תיבת **מלאה**, הוא מלאהוב לאה:

הודאות לאה

ותהר לאה ותלד בן ותקרא שמו ראובן כי אמרה כי ראיה יי בעניי כי עתה יאהבני אישי: ותהר עוד ותלד בן ותאמר כי שמע יי כי שנואה אנכי ויתן לי גם את זה ותקרא שמו שמעון: ותהר עוד ותלד בן ותאמר עתה הפעם ילדה אישי אלי כי ילדתי לו שלשה בנים על בן קרא שמו לוי: (כט, זכ-לד)

ותהר לאה וגו' ותהר עוד וגו'. ראיתי לתת לב בסדר השמות, כי מן הראוי להקדים הסרת השנאה ואחר כך סיבת האהבה, והיא אמרה בראשון **עתה יאהבני**, ובשני הסרת השנאה. עוד מה היא כוונתה באומרה **הפעם ילדה**, וכי מקודם לא נתלדה לה:

אבן הדקת עליה השלום, לכך שקדם לה המאמר שעליו חלתה בעיניה כי היא חלקו של עשו (בר"ר ע טו), והגם שראתה שנשאת ליעקב, אין דבר זה מזדיק בלבה כי היא בת זוגו. ולזה כשראתה שניתן לה בן, אמרה ודאי כי לכך רחמי ה' עליה לכך שלא היתה אהובה, כי הלדיקים יקיימו מלות חכמים (אבות פ"א מ"ו) לדון לכף זכות, ולזה היתה תמיד דנה לכף זכות ולא עלה על דעתה כי היתה שנואה, וכמו שפירשתי בפסוק (לא) 'וירא ה' וגו' ולא כן היתה דעתה, וזו היא מדת המאוסים:

אשר על כן כשניתן לה בן ראשון, אמרה כי זה בא להשלים החסר שהיא האהבה, וכשראתה שהוסיף ה' ונתן לה בן שני, אמרה למפרע טועה הייתי במה שחשבת כי שלא היה לי אלא מחסור האהבה, והרי שמע ה' פירוש מה שלא הבנתי אני כי

שנואה אנכי, לזה נתן שנים, אחד להסיר השנאה ואחד להכניס האהבה, ולזה אמרה (פס' לג) **בי שמע ה' כי שנואה וגו'.** וכשנתן לה בן שלישי, אמרה מעתה אין טעם בדבר, אלא הרי זה בא ללמד כי לא בדרך טעות היו נשואיה כי אם אשתו זאת, והוא אומרה **הפעם ילדיק להתלוות לה בתורת אישות**, כי אם כל הסרת השנאה ונתינת האהבה משום כלימתי עשה ה', היה מספיק בשני בנים, ומעתה בשלשה הוא חזקה כי אני בת זוגו, ונישואיה מה' יאלץ הדבר:

עוד נתכונה באומרה ילדה אישי, כי גם בזמן ילידתה מעולם הזה לא תפרד ממנו להיותה בת זוגו, וכמאמרם ז"ל (זהר ח"ב קכ). כי הזוגות יתלוו בעולם העליון בתמידות, ואמרה הטעם כי ילדתי לו שלשה בנים, ובשלשה הוא חזקה כי בת זוגו אני. עוד שפנתה ברוח הקודש שארבע נשים יהיו ליעקב, וכפי זה עולים לה כפי החשבון שלשה, וכשניתן לה בן רביעי אמרה (פס' לה) **הפעם אודה את ה',** כי עד עתה היה עושה לה משפט הצריך, אבל הפעם הזאת אין זה אלא הפלגת טובתו יתברך, וברכה על רוב טובה:

ליזהר מקנאות אחרים

ויבא יעקב מן השדה בערב ותצא לאה לקראתו ותאמר אלי תבוא בי שכר שכרתיך בְּדוּדָאִי בְּנִי וישָׁכֵב עִמָּה בְּלִילָה הַזֹּאת: וישָׁמַע אֱלֹהִים אֶל לָאָה וְתִהְיֶה וְתִלְדַּב לְיַעֲקֹב בֶּן חַמִּישִׁי: (ל, יז-יח)

שתחזור בה רחל, ולזה קדמה ויאתה. ולפי מה שפירשתי לבן שבועה, לכך שלא דקדקה רחל לומר הלילה הזאת, חשקה

ותצא לאה וגו'. טעם עשותה ככה ולא מן המוסר. לפי מה שפירשתי בתיבת **לבן** שאמרה רחל שהוא על כן, חשקה לאה

שתדחה אותה ללילה אחרת, והרי זו זריזה ונשכרת:

עוד יס' לתת טעם ללילה כי מדת חסידות עשתה, שלא הניחה עד שיכנס אותו לדיק ללילה רחל ותולדנו משם, כי יס' בזה הקפדה ונער גדול לרחל וקנאה גדולה, לזה קדמה קודם שיכנס אללה. ואין זה אלא מדה טובה וחסידה, וכל מגמתה של אותה דקת להעמיד נטעי נאמן, וה' עד בדבר כי נתן שכרה דכתיב וישמע וגו'. ועיין בסמוך מה שפירשתי בפסוק זה:

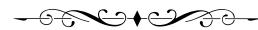
שבור שברתיך וגו'. פירוש נתתי שכר לזולת בעדך. עוד נתונה, ששכרה שתי דברים, לינה וזיקה:

בלילה הוא. פירוש ברכונו ודעתו, שהסכים על הדבר:

ה' משלם מדה כנגד מדה

וישמע אלהים. מגיד שהתפללה לה':

עוד יראה, כי הבין וידע כונתה במעשה, שהוא לתכלית מלוא, והאבתה בהקדוש צדק הוא וצמחותיו, וקלקלה השורה במעשה זה. גם ה' קלקל השורה, כי כפי השורה לא היו עולים לה אלא ארבעה, ותהר ותלד בן חמישי יותר מהשורה, וכן שסי מדה כנגד מדה:

קשה בעיני המקום לעשות ניסים היפך הסבע

ויאמר שא נא עיניך וראה כל העתידים העלים על הצאן עקודים נקודים וברדים כי ראיתי את כל אשר לבן עשה לך: (למ, יב)

העתידים וגו' עקודים נקודים וברודים. כריך לדעת מה הוא פירוש ברודים, ולו יהיה שיהיה מין ממין הנולדים בלאן, כיון שאין ליעקב חלק בו כי לא הוזכר בתנאים, אם כן למה יראהו אותו בחלום:

וראיתי להראצ"ע [אכן עזרא] שכתב (לעיל ל ט) כי ברודים הם טלואים, ולא הביא הרב הכרח לדבר. עוד לפי מה שאמר (פס' ח) אם פה יאמר וגו', הראת לדעת כי לא היה נוטל יעקב אלא או עקודים או נקודים, ומעתה למה היו עולים על האצן מינים שאינם לחלק יעקב:

אכן טעם הדבר הוא, ללד מה שקדם לנו בידיעת לבן הרמאי, כי מלבד תחבולותיו ומרמיו גם היו לו תרפים אשר יגידו לו כל דבר, וכמאמרם ז"ל (תנחומא יב), ומן הסתם שאל יסאל בהם וידע העצמים בצטון המלאכה (ע"פ קהלת יא ה) ומראיהו. ומעתה באמצעות דבר זה אפשר כוחות יעקב, בכל מין אשר יתחכם יפסידוהו התרפים, אשר על כן העונה בל ענהו:

ויש לך לדעת, כי מין מראה אשר יהיה בנוולדים יתהוה בעת יחס, ואין מציאות להפכו אחר כך זולת על ידי נס עמוס להפך הטבע הפוך עמוס, ודבר זה קשה בעיני אל עליון לעשותו, ואם ולמד מדבריהם ז"ל בכמה מקומות (סוטה ב. שבת ג.). ועשה ה'

פניני וחידושי אור החיים הק'

רעת הכעס

ויחר ליעקב וירב בלבן וגו' (למ, לו). פירוש לצד שבא לכלל כעס בא לכלל מריבה, וזולת זה לא היה מריב:

קרובי לבן היו רמאים כמוהו

שים בך נגד אחי ואחייך ויזכיהו (למ, לו). לזה אמר שים כה נגד אחי ואחייך ויזכיהו, פירוש לאמר סימנים יצדיקו, ולא האמין באחי לבן לבדם, כי כולם כיוצא בו:

ע"י העניות זוכים לשכר אף בעוה"ז

את עניי ואת יגיע פפי ראה אלהים וגו' (למ, מז). פירוש שאם לא היה לו העוני, הגם שהיה האמת אתו, היה ה' מאריך אפו, ולתת לו שכרו לעולם העליון. ולצד עניו קיים לו ה' ביומו תתן שכרו' (דברים כד טו), ונתן לו יגיע כפו:

האמהות לא התייחסו אחר לבן אביון

וכל אשר אתה ראה לי הוא ולבנתי מה אעשה לאלה חיים וגו' (למ, מז). תיבת לאלה אין לה משמעות. ואולי שחוזר אל כל אשר אתה רואה, ושיעור הכתוב הוא על זה הדרך, ולבנותי פירוש ולצד בנותי, מה אעשה מהרע, והגם שהן חושבים עצמן לנכרים ועוקרים מהם שם בנותי, והוא אומרו לאלה היום, פירוש שהיום נקראים אצלי אלה לצד מעשיהן, אף על פי כן בנותי הם:

אף מסיפורי ודיבורי לבן אפשר ללמוד הלכות

לבניהן אשר ילדו: (למ, מז). ... והגם שהם דברי לבן, עם כל זה התורה תלמד דינים באמצעות הסיפורים. כמו שתמצא שלמדו (בר"ע ע טו) 'מנין שאין מערבין שמחה בשמחה דכתיב (לעיל כט כז) מולא שבוע זאת' וגו', הגם שהם דברי לבן:

חכמה שלא להאטרך להפך סדר טבע הצריאה, והוא שהיו עולים שלשה מינים יחד, והיה בכל נולד ונולד ככה הקיולי מוטבעים שלשם יחד, ובה ספו תמו ידיעות התרפים, ועם יליאת הנולדים היה נגלה בהם מין אשר יסכימו יחד כי הוא זה חלק יעקב. ולא ירחיק דעתך הדבר, כי יס' עופות שיהפכו גוניהם לכמה מראות (ברכות ו:), וזה הוא ללד שהטביע ה' בהם כן, וכמו כן עשה ה' בנוולדים בלאן לבן להליל עשוק מיד עושה:

ואומרו ברודים, לפי מה שפירשנו מצינו ראה לדברי ראצ"ע כי הוא מין טלוא, כי זולת זה דלמא יאמר לבן טלוא יהיה שכר, ונמצא הגם לבטלה חס ושלוס, אלא ודאי כי ברודים הוא מין טלוא, ואולי ללד שלובן שלו לבן הרבה ככרד נקרא כן, ומעתה נתיישב הכתוב על נכון:

כי ראיתי את כל אשר לבן וגו'. המלאך הגיד טעם הגם, כי ראה ה' כל מעשיו וערמותיו של לבן ומה שהיה מתחכם ושואל בתרפיו, ולא היה מציאות להאילו ממנו זולת מעשה אשר הראהו עולים על האצן וכמו שפירשנו:

כשבעל בחירה אינו ברשותו - הוא נס יותר גדול

וַיִּקַּח אֶת אֶחָיו עִמּוֹ וַיִּרְדּוּ אֶחָדֵי דֶרֶךְ שִׁבְעַת יָמִים וַיֵּדְבֶק אֶתוֹ בְּהַר הַגִּלְעָד: (לֹא, כג)

בעל בחירה ימנע מעשות בחירתו ביעקב:

הטובות שיצא מהשגת לבן את יעקב

גם בזה ה' סיבב כמה סיבובין כריתת עמו לכל יזיק, שבאמצעות הדבר נתגברו עליו ישראל בימי השופטים כשבא עליהם, והוא פגשן לשפטים (שופטים ג ח) כמאמרם ז"ל (סנהדרין קה). גם מזה נמשך קבורת רחל במקום ההוא, כדי שתהיה לטובה אות בגלות בניה, כאומרים ז"ל (בר"ר פב י) בטעם קבורתה שמה:

דרך שבעת ימים. יס לחקור למה נסתנה יעקב בהליכה זו שלא קפלה לו הארץ כמשפט לאהבי שמו, ומינו שפילו ללחיעזר עבד אביו קפלה לו הארץ (בר"ר נט יא), ומן הנכון אליו יאות עשות נס להאילו מהרודף ולא היה משיגו לבן. ואולי כי הגיד לו האדון ברוך הוא בזה שאין צריך לברוח, כי הגם שהדבוקו לבן היוכל דבר אביו אפילו דיבור, וזולת זה היה מראה חס ושלוס כי לא יוכל האילו מיד לבן. וגדול הגם הזה, שהגם שהוא

אין כאלוקינו המציל עשוק מיד עושקו

לֹאִי אֱלֹהֵי אָבִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וַיַּחֲדָה יִצְחָק הָיָה לִי כִּי עָתָה יִקָּבֶה שְׁלֹחַתִּי אֶת עֲנִי וְאֵת יִגְיַע כִּפִּי רָאָה אֱלֹהִים וַיּוֹבִיחַ אֶמְשִׁי: (לֹא, מד)

אלהי שפירסם אלהותו ואמיתתו אברהם, והודיע בעולם נוראותיו אשר הוא הבורא הוא המשפיע ושופט כלדק, וזולת זה אם היה לאבי אלהי אחר לא היה מאל מידך, כי כמה אלהות יס שלא יועילו לעובדיהם, אין כאלהינו ברוך הוא:

לולי אלהי אבי וגו'. טעם שלא הספיק לומר אלהי אבי אברהם, נחזין לומר שני עניינים, אחד להיותו אלהי אבי עמד לי והאילני מידך בזכות אבי. והשני להיותו בעל היכולת ומשגיח ושופט כלדק ומאל עשוק, והוא אומרו אלהי אברהם, פירוש

אמר אלהי יצחק, לרמוז על המדה שנתכוין לה, וזולת זה היה אומר אלהי יצחק שהרי מינוו שה' אמר לו (לעיל כח יג) אֱלֹהֵי יִצְחָק. וטעם שהזכיר שתי מדות אלו, לומר כי הפליא חסדו עמו וגם עשה לו משפט עם לבן שהם שתי מדות, וזולת אחד מהם לא היה מגיעו הטוב ליעקב:

יעקב ניצל בזכות מדות החסד והגבורה

עוד יכוין לומר על זה הדרך, אלהי אבי - כנגד זכות אבות, ואחר כך הזכיר שתי מדות שהיו לו שעמדו לו שהם מדת החסד ומדת הדין, כנגד מדת החסד אמר אלהי אברהם כאומרו (מכילת ז ט) חֶסֶד לְאַבְרָהָם, וכנגד מדת הדין אמר וַיַּחֲדָה יִצְחָק, ולזה לא

הכרת המלאכים

וַיַּעֲקֹב הָלַךְ לְדֶרֶךְ וַיִּפְגְּעוּ בּוֹ מַלְאָכֵי אֱלֹהִים: (לֹא, נ)

האנשים שקודם יהיו נראים הלך וקרב עד שיגיעו אלל הבאים אללו, אלל תיכף ומיד כמחו לפניו, והוא אומרו וַיִּפְגְּעוּ בּוֹ, פירוש ראיה ראשונה היתה הפגיעה בו אללו, ויאמר יעקב כאשר ראם בדרך זה מחנה אלהים, אין אלה אנשים אלל מלאכים, ויקרא שם המקום מחנים, פירוש שני מחנות, אחד של אנשיו שהיו עמו לערוך מלחמה, והשני של מלאכים בדמות אנשים, כי באו לעזרת ה' לידיו יעקב בחיר ה':

ויפגעו בו מלאכי וגו'. צריך לדעת כוונת אומרו וַיִּפְגְּעוּ בּוֹ. גם אומרו וַיִּאמֶר יעקב וגו', מה חידוש מודיע הכתוב שאמר יעקב כן. גם יעקב מה חידש בדבריו. גם אין ידוע כוונת אומרו מחנים. ורבותינו ז"ל (בר"ר עד יז) לרשון, יעוין שם דבריהם שהוא דרש. ופשוט הכתוב הוא, להיות כי שלח ה' מלאכים בדמות אנשים להדמות לפני עשו כאשר הוכיח סוף המעשה, לזה הקדים להודיע המעשה שממנו הרגיש יעקב היותם מלאכים, ואמר שלא בא המחנה בדרך